תפארת יוסף — מסכת סנהדרין

(קח:) אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבידיתו א"ל אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה והוה שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוו גירי שנאמר (תהלים קי) לדוד מזמור נאום ד' לאדוני שב לימיני וגו' וכתיב (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו וגו'. ובמס' (אבות פ"ה) עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול, עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקבל שכר כולם. כבוד אזמו"ר הגה"ק זלה"ה, ביאר ענין מלחמה, שענינה הוא להראות שהוא כולל את מנגדו, ובזה מנצחהו. וכענין שמצינו ביעקב אבינו ע"ה שהיה לו מלחמה עם המלאך שכתיב (הושע יב) וישר אל מלאך ויוכל וגו' ובפרשת (וישלח לב) וירא כי לא יכול לו, וכן אאע"ה שהיה אחד המכוון מכל עיקר הבריאה והיה כולל את כל העולם כולו, כמו שאמרו עליו במדרש (רבה בראשית לט) א"ר חנינא אפילו ספינות שהיו מפרשות בים הגדול היו ניצולות בזכותו של אברהם, ולא של יין נסך היו אתמהא, אלא חלא מוזיל חמרא, בכל מקום שיין עכו"ם מצוי יין של ישראל נמכר בזול. היינו יען שהוא היה עיקר המכוון מכל הבריאה, וכל העולם כולו ומלואו היו נכללים תחתיו, והרגיל את כל העולם להמליך עליהם מלכותו ית', כמו שכתיב (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן, שהכניסן תחת כנפי השכינה, וכמו דמתרגמינן דשעבידו לאורייתא, וכמו שאמר שם לאברהם (בראשית יד) ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ, ובמדרש (תנחומא בהר א) כיון שראה הקב"ה שחבב אברהם את המצות התחיל מקנה אותו בעליונים ובתחתונים, שנאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ, וכן הוא אומר כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, אמר הקב"ה כל העולם כולו שלי הוא ומכרתי אותו לאברהם על ששמר מצותי וכו' שאף אני מכרתי כל העולם כולו לאברהם ולא הוניתי אותו וחזר והקנה אותו לי שנאמר קונה שמים וארץ. וביאר בזה כבוד אזמו"ר הגה"ק זללה"ה, שמזה שאברהם אבינו בירר עצמו מצידו, עד שהיה בכחו למסור את הטובה בחזרה ולהעמידה פנים בפנים נוכח השי"ת, מכח זה זכה שהקנה לו השי"ת שמים וארץ, שכל העולם כולו יהיו נכללים תחתיו, ונתברר שהוא עיקר המכוון מכל הבריאה. כענין שאיתא במדרש (רבה בראשית יב) א"ר יהושע בן קרחה בהבראם באברהם בזכותו של אברהם. כי אברהם אבינו ע"ה הקריא והרגיל שם שמים אף בדומם, כמו שכתיב (בראשית כא) ויקרא שם בשם ד' אל עולם, כי קודם שבא אברהם אבינו לעולם היו הדורות מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם אבינו ונטל שכר כולם, שהוא היה עיקר המכוון מכל הדורות הקודמים לו, לכן היה שורת הדין שהכל יסייעו אותו בכל צרכיו בכל אשר יפנה לכן גם העפר וגילי נעשו חרבות וגירי. ואף שעפר הוא דומם, מ"מ על ידי עבודתו הכניס אור אף בדומם שיכיר שצריך להתכלל תחתיו. והאומות שהיו לוחמים עמו ולא רצו להכנע ולהתכלל תחתיו, לא היה להם שום חיים והויה וקיום, רק היו כלים ואובדים. וזה הוא שאמר אליעזר לשם רבא שדינן עפרא והוו חרבי, שאפילו הדומם היה מסייע לכלות כל הקמים עליו ולא הכניעו תחתיו, כי אם היו נכנעים תחת אברהם אבינו היו קונים לעצמם חיים והויה וקיום בעולם:

אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב היכי עבודתו א"ל אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה בימיניה והוה שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוו גירי שנאמר (תהילים ק"י:א') לדוד מזמור נאם ד' לאדוני שב לימיני וגו' וכתיב (ישעיהו מ"א:ב') מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו וגו'. ובזוה"ק (לך פו.) רבי יהודה אמר מי העיר ממזרח דא אברהם דלא נטיל אתערותא לגבי קוב"ה אלא ממזרח, בגין דחמא שמשא דנפיק בצפרא מסטרא דמזרח נטיל אתערותא לנפשיה דאיהו קב"ה, אמר דא הוא מלכא דברא יתי פלח ליה כל ההוא יומא, לרמשא חמא שמשא דאתכניש וסיהרא נהרא, אמר דא הוא ודאי דשליט על ההוא פולחנא דפלחית כל האי יומא דהא אתחשך קמיה ולא נהיר, פלח ליה כל ההוא לילא, לצפרא חמא דאזלא חשוכא ואתנהיר סטרא דמזרח, אמר ודאי כל אלין מלכא אית עלייהו ושליט דאנהיג לון כיון דחמא קוב"ה תיאובתא דאברהם לגביה כדין אתגלי עלוי ומליל עמיה וכו'. כי אברהם אבינו הרעיש והרעים תמיד לדעת מי הוא בעל הבירה, כי עד שבא אברהם אבינו היה דעת כל הדורות נוחה, והסתפקו מזה ההתפשטות שהתנהגו בה, אכן כאשר בא אברהם אבינו לא נחה דעתו מהתפשטות זה, כמו שאיתא במדרש (רבה בראשית לט) משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג הציץ עליו הקב"ה ואמר ליה אני הוא בעל העולם. אכן אף אחר כל התרגשות ורעם וגודל עבודות שהיה לאברהם אבינו ע"ה לא חשב לעצמו בזה שום כח מצידו יען שהיתה לו הכרה מפורשת שכל זה הוא מצד השי"ת שחפץ לקרב אותו אליו, לכן השפיע לו הכרה זו, אבל מצידו לא היה בכחו לקרב את עצמו להשי"ת. וכמו שביאר כבוד אזמו"ר הגה"ק זללה"ה בשם תלמידי הבעל שם טוב זצללה"ה, לאחר שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא ירשך (בראשית ט"ו:ד') נאמר (שם) והאמן בד' ויחשבה לו צדקה. והקשו, מה חידוש הוא שהאמין, מאחר שבן שלש שנים הכיר את בוראו. אכן יען שאברהם אבינו ע"ה לא בא להכרה זו רק ע"י חקירה, בא להכרה זו

שהשי"ת הוא בעל העולם ומנהיגו, וכמו שאיתא בזוה"ק (שם) ומצד תפיסתו ראה שאברם אינו מוליד, ואח"כ כשאמר לו הקב"ה מאי דעתך דקאי צדק במערב מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח, כמו שאיתא בש"ס (שבת קנו.), ובאם אאע"ה היה מחשב לעצמו אז איזה כח, היה מקום לו לאמר אחד משני דברים, או שלא להאמין יען שבתפיסתו רואה היפך מזה, או היה יכול לומר מה שאני רואה עתה בתפיסתי ג"כ אינו אמת, או מה שחקרתי בתפיסתי מי הוא בעל הבירה עד שבאתי להכרה זו שהשי"ת הוא בעל הבירה גם זה ח"ו אינו אמת. ומזה שהאמין בד' בהבטחה זו, מוכח שאאע"ה לא חשב לעצמו מכל עבודתו שום כח, ואף שלא הבין בתפיסתו איך יתקיים הבטחה זאת, אבל האמין שבכחו ית' ברגע אחת ליתן לו תפיסה אחרת שיכיר בתפיסתו שיוכל להוליד. וזה שהאמין בד' ולא חשב לעצמו שום כח והתבטל כל תפיסתו להשי"ת חשב לו לצדקה, שעשאו הקב"ה צנור שיהיה שביל שכל ההשפעות ילכו דרך זה. וכמו שביאר כבוד אזמו"ר הגה"ק זללה"ה, הכתוב (תהילים צ"ד:כ') היחברך כסא הוות, שהכסא שתחשוב לעצמה איזה כח והויה לא ישב השי"ת על הכסא הזאת, ואין לה שום חיבור אליו ית'. ורק האדם שמבטל כל תפיסתו להשי"ת יש לו חיבור ונעשה צנור שעל ידו ילכו כל ההשפעות. וכן היה באאע"ה, שהיה מבטל כל תפיסתו ולא השאיר לעצמו שום כח, וכמו בשעה שאמר אליו הקב"ה קח נא את בנך את יחידך וגו' (בראשית כ"ב:ב'), והיה יכול לטעון אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו אתה אומר לי העלהו לעולה, ואם היה לו איזה נגיעה ליצחק בנו מצד הטבע שאב אוהב את בנו יחידו, היה נכון ומזומן לפניו כמה וכמה טענות ופירושים וביאורים במאמר זה. אכן אברהם אבינו התבטל כל תפיסתו להשי"ת, והאמין בהשי"ת שבכחו ית' להאיר בתפיסתו שאין שום סתירה באלו המאמרים, עד שנאמר לו אל תשלח ידך אל הנער (שם), היינו שהשי"ת הבטיח לאברהם אבינו שיחשוב לו מצדו כאילו הקריבו עולה ממש, וכל החיים של יצחק אבינו ע"ה נשאר רק ממאמר אל תשלח ידך אל הנער. ויען שאברהם אבינו מצידו היה מבטל כל תפיסתו להשי"ת, לכן נאמר לו אחר זה (שם) וירש זרעך את שער אויביו, שעשאו צנור, שכל מי שירצה להתקרב להשי"ת יהיה מוכרח להכנע ולהתכלל דרך זרע אברהם, וכן עד היום הזה. ובין ישראל עצמם מצינו ג"כ שצריך אדם לבטל כל תפיסתו, ואז נעשה צנור שעל ידי תפלתו ישפיע השי"ת כל השפעות טובות, וכמו שאיתא בש"ס (ברכות ו.) אבא בנימין אומר אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר (מלכים א ח':כ"ח) לשמוע אל הרנה ואל התפלה, במקום רנה שם תהא תפלה. ובזוה"ק (וישלח קסז:) בגין דקוב"ה אתרעי תדיר בצלותהון דצדיקיא ומתעטר בצלותהון כדאמרינן דההוא מלאכא דממנא על צלותהון דישראל סנדלפון שמיה נטיל כל אינון צלותין ועביד מנייהו עטרה לחיי עולמים וכו'. ובמדרש (רבה שמות כא) שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו (תהילים ס"ה:ג') עדיך לשון עדי ותכשיט. הנה ענין תפלה הוא כמו שאיתא בש"ס (סוכה יד.) למה נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר, מה עתר מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום, כך תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת רחמנות. ובאמת מצד השי"ת אין לייחס שום שינוי ח"ו, כדכתיב (מלאכי ג':ו') כי אני ד' לא שניתי, ואין מקום לומר שע"י תפלה ישתנה רצונו ית', אכן באמת מצד השי"ת נשפע שפע טוב וברכה ורב חסד אף קודם תפלת האדם, אכן החילוק הוא, שקודם שאדם מתפלל על הטובה אז אינו מכיר מצידו שהשי"ת משפיע לו טובה וחסד וממילא יש לו סבלנות מזה, אכן אחר התפלה, אז נעשה האדם כלי קבול, שעל ידו ישפיע כל השפעות טובות. וזה עצה טובה לאדם שעל ידי התפלה יכיר גם מצידו זאת, אכן האדם מצידו אין בכחו להיות תמיד בבהירות השכל, כי מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי, על זה אמר כבוד אזמו"ר הגה"ק זללה"ה, שעל זה תיקן האר"י הקדוש ז"ל, שקודם התפלה יקבל על עצמו מצות ואהבת לרעך כמוך, לא רק לברר את עצמו אך גם את חבירו, וממילא אף בשעה שזה הפרט אדם אינו מבורר בשלימות, אז חבירו יגיד ויברר אותו, כי כל אחד ואחד מישראל מכניס עצמו בהכלל כן זה וכן זה, וכל אחד מישראל בכח הבהירות אשר לו מאיר וזורח בהירות זאת אשר לו בתוך כל הכלל ישראל, כי כל אחד ואחד בפרט בהירתו אשר הוא מדוגל בה, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. וזה הוא שאיתא בש"ס (ברכות ו:) א"ר הונא כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר (תהילים י"ב:ט') סביב רשעים יתהלכון כרום זלות לבני אדם, אמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה. ההוא גברא דקא מצלי אחורי בי כשנישתא ולא מהדר אפיה לבי כנישתא, חליף אליהו אדמי ליה כטייעא אמר ליה כדו בר קיימת קמי מארך, שליף ספסירא וקטליה. וזה רומז שאם אדם אינו כולל עצמו עם הכלל ועומד מהופך מהם, אזי אתי אליהו וקטליה וכענין דאיתא במדרש (רבה ויקרא לה) חשבתי ברכות מאלף ועד ת' וקללות מו' עד ה' ולא עוד אלא שהן הפוכות, כי באמת מצד השי"ת אין שום קללה, כמו שכתיב (איכה ג':ל"ח) מפי עליון לא תצא הרעות, אכן אם האדם עומד מהופך ואינו עומד לנוכח השי"ת פנים בפנים, ממילא יש לו סבלנות וקללה תחשב לו. וכמו שאיתא בשם הבעל שם טוב הקדוש זצללה"ה על הכתוב ד' צלך על יד ימינך (תהילים קכ"א:ה') כמו הצל של אדם שכפי שאדם פועל כן נראה הפעולה בהצל בכל תנועה ותנועה, כן כביכול השי"ת מתנהג עם האדם. וכמו שאיתא במדרש (תנחומא קדושים) קדושים תהיו זש"ה ישלח עזרך מקודש ומציון יסעדך (תהילים כ':ג') ישלח עזרך מקודש מקדושת מעשים שבך ומציון יסעדך מציון מעשים שבך, שכפי הכנת אדם מצידו כן ימשיך על עצמו השפעות השי"ת:

ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה: